

Modersmål-Prisen til Bornholmsk Ordbog

Langt de fleste tilfælde er Modersmål-Prisen gået til en *person*, som på særlig fremragende vis har bidraget til bevarelse og udvikling af modersmålet, men i 2023 er valget faldet på et *projekt*, et fællesskab, der brænder for at bevare en af vores mest særprægede dialekter.

Bornholmsk Ordbog er rodfæstet i lokalbefolkningen og har skabt en hel folkelig bevægelse for at beskrive og bevare dialekten på Bornholm. Ved hjælp af især frivilligt arbejde fra over 30 bornholmere under projektleder og redaktør Alex Speed Kjeldsen er der indsamlet enorme mængder data på bornholmsk.

»Kommen ajle, la voss løtta i flokk, så ska ni se, a vi maita'd nokk!« Sådan lød den opfordring, der blev

brugt for tidsskriftet *Borriijnholmarijn*, som udkom i 1920'erne til 1940'erne, og denne opfordring kan såmænd også i dag tjene som motto for det arbejde, som Bornholmsk Ordbog med sine mange frivillige ildsjæle, dygtige forskere og gavmilde fonde allerede er kommet langt med: »Kom alle, lad os løfte i flok, så skal I se, at vi magter det nok!«

Med valget af Bornholmsk Ordbog som modtager af Modersmål-Prisen 2023 ønsker vi at sætte fokus på endnu en dialekt, efter at Rikke Thomsen, der synger på sønderjysk, fik prisen i 2019. Læs mere om prisoverrækkelse og efterfølgende foredrag på Københavns Universitet.

Modersmål-Selskabets bestyrelse

- Leder Christian Munk
leder@modersmaalselskabet.dk
- Viceleder Ulla Weinreich
usw@modersmaalselskabet.dk
- Redaktionssekretær Michael Bach Ipsen
red@modersmaalselskabet.dk
- Webmaster Svend Nielsen
webmaster@modersmaalselskabet.dk
- Ingrid Carlsen
- Torben Arboe
- Anne-Marie Ravn Melvang
- Estrid Dyekjær
- Maja Vinding Fallesen

Suppleanter

- Tijana Vujadinović
- Erik Schiærning

Adresse

Modersmål-Selskabet

% Ulla Weinreich
Kærsangervej 12, 1.tv.
DK-2400 København NV

Tlf.: 21 860 864

CVR-nr.: 76824215

sek@modersmaalselskabet.dk

Kontingent og betaling

250 kr. pr. år. Portotillæg udland: 150 kr.

MobilePay: 35556

Reg.nr. 9570 kontonr. 667 6901

SWIFT/BIC: DABADKKK

IBAN: DK8030000006676901

Betalingsservice

PBS-nr. 09525351, debitorgr.: 00001

Kundenr. = medlemsnr. (4 cifre)

Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre.

Dette tilstræbes ved:

- At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne.
- At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Sprog & Samfund

Modersmål-Selskabets medlemsblad, *Sprog & Samfund*, udkommer fire gange årligt. Artiklerne tegner ikke nødvendigvis selskabets holdning.

Eftertryk er tilladt med kildeangivelse.

Redaktion

Christian Munk
Ulla Weinreich
Michael Bach Ipsen
Estrid Dyekjær

Ansvarshavende redaktør

Anne-Marie Ravn Melvang
Tlf.: 61 54 63 56
melvang@modersmaalselskabet.dk

Layout

Michael Simonsen

ISSN

ISSN 0108-433X (trykt udgave)

ISSN 2246-4212 (PDF)

Juni 2023 (41. årgang nr. 2)

Anne-Marie Ravn Melvang, redaktør

Den 3. maj afholdt Modersmål-Selskabet generalforsamling med efterfølgende foredrag af en veloplagt Johs. Nørregaard Frandsen, som under overskriften »Dialekt og mønsterbrud« fortalte om, hvordan den vestjyske dialekt, som han selv er vokset op med, ikke blot er en dialekt, men også er udtryk for et verdenssyn, en væren i verden.

Leder Christian Munk gennemgik i sin beretning selskabets aktiviteter siden sidste generalforsamling, og i september har vores medlemmer kunnet overvære

foredrag på Sprogense i Bogen, i oktober overrækkelsen af Modersmål-Prisen til Erik Skyum-Nielsen, i november præsentation af vores oversættelsesantologi *Fra det ene sprog til det andet – dansk i verden* med spændende oplæg ved nogle af bidragsyderne og i februar foredrag af Bertel Haarder på den internationale modersmålsdag.

Siden sidste generalforsamling har medlemmer af bestyrelsen deltaget i det litterære folkemøde i Skørping i oktober, hvor selskabet havde en velbesøgt

Nyvalgt bestyrelsesmedlem Estrid Dyekjær i studiet på podcasten Læsekrogen.

stand med bøger og dialektkrus, og i marts deltog en delegation fra bestyrelsen i generalforsamlingen for Æ Synnejysk Forening i Aabenraa, hvor Christian Munk holdt et lærerigt og humoristisk foredrag om at tilegne sig sønderjysk som voksen og om at lade sine børn vokse op på sønderjysk i København (læs mere s. 9).

I forbindelse med udgivelsen af billedordbogen *Mien fast tusi or på wøjlbomol* i november optrådte oversætteren af bogen, bestyrelsesmedlem Ingrid Carlsen, flere gange på tv, ligesom Michael Bach Ipsen ved udgivelsen på Sæby Friskole gav interview til bl.a. tv 2 Nord. Disse optrædener i medierne var medvirkende til den efterfølgende overvældende interesse for bogen, hvis 1. oplag blev revet væk, men heldigvis nåede 2. oplag ud til boghandlerne før jul.

Vi glæder os over på denne måde at kunne bidrage til nye generationers kendskab til vendelbomål.

Årets medlemsantologi blev redigeret af Michael Bach Ipsen og indeholdt både tidligere offentliggjorte, opdaterede og nyskrevne artikler om oversættelse. I november udkom også den forbedrede udgave af Allan Karkers klassiker *Dansk i 1000 år* med nyt layout af Christian Munk.

Modersmål-Prisen 2022

Mag.art., universitetslektor Erik Skyum-Nielsen modtog Modersmål-Prisen den 27. oktober i Informations lokaler til et vellykket arrangement, hvor viceleder Ulla Weinreich holdt pristalen om litteratens flittige og vittige indsats for sproget som bl.a. forsker, underviser, oversætter, anmelder, fagbogsforfatter og foredragsholder. Takketalen var morsom, smuk og bevægende og sammenlignede Modersmål-Selskabet med Tårnselskabet i Goethes *Wilhelm Meister*. Talerne er trykt i *Sprog & Samfund* 2022/4.

Sprog & Samfund

Som nævnt i 2023/1 har *Sprog & Samfund* fået ny redaktør og ny layouter, som allerede har deres første temanummer bag sig. De ser frem til sammen med den øvrige redaktion at sammensætte mange flere spændende og vedkommende numre. I øvrigt modtager redaktionen altid gerne forslag til temaer og artikler.

En forklædt Ingrid Carlsen i interaktion på vendelbomål med børnene fra Sæby Friskole.

Foto: Erik Lyngholt Nielsen

Ny hjemmeside – og nyt fra sekretariatet

Vores hjemmeside har fået en ny og mere overskuelig digital velkomst til Modersmål-Selskabet, og samtidig har vi i stedet for den gamle bestillingsformular etableret en rigtig netbutik, hvor man kan betale med kort, så sekretariatet ikke skal fakturere og pakke alle ordrer.

Vi har haft udfordringer med bogdistributionen og prøver derfor i et vist omfang at skifte fra PostNord til DAO. Sekretariatet beder alle medlemmer, som ikke allerede har tilkendegivet deres foretrukne fragtform, om at give besked om, hvorvidt de foretrækker hjemmelevering med DAO (hvor pakken efterlades), levering til en DAO-pakkebutik eller levering med PostNord. **Da der skal sendes pakkeadviseringer, beder vi også alle medlemmer, der ikke allerede har gjort det, oplyse en e-mail-adresse og et mobilnummer.**

Udnævnelse af æresmedlemmer

Bestyrelsen udnævnte Ingrid Carlsen og Michael Bach Ipsen til æresmedlemmer for deres ekstraordinære indsats for selskabet gennem flere år, senest det meget store arbejde med billedbogssuccesen.

Bestyrelsen

Viceleder Ulla Weinreich og kasserer og redaktionssekretær Michael Bach Ipsen blev genvalgt, og desuden blev Estrid Dyekjær og Maja Vinding Fallesen nyvalgt. Estrid er markedsøkonom, skønlitterær forfatter, klummeskribent og erfaren podcaster med passion for det danske sprog. Hun er opvokset i Esbjerg, men er gradvis flyttet længere mod øst og bor nu ved Helsingør. Maja er cand.mag. i engelsk og amerikansk litteratur og lingvistik og har arbejdet med oversættelse, sproglig kvalitetssikring, web og kommunikation. Bestyrelsen byder de to nye medlemmer hjerteligt velkommen og glæder sig over at få tilført nye ideer og kompetencer.

Tijana Vujadinović blev genvalgt som suppleant, og da ingen i forsamlingen stillede op til den anden suppleantpost, pålagde dirigenten bestyrelsen snarest at finde en andensuppleant. Her har Erik Schiørning velvilligt stillet sig til rådighed igen trods sygdom.

Sorte tal på bundlinjen – igen

Kasserer Michael Bach Ipsen kunne for andet år i træk præsentere et moderat overskud, denne gang på ca. 18.000 kr. trods færre fondsbidrag og generelle prisstigninger på især papirvarer og porto. Vi har hensat halvdelen af den store indtægt på bogsalg til at trykke flere eksemplarer af *Mine første tusind ord på vendelbomål*, og nye oversættelser på vestjysk og bornholmsk er på vej (læs mere s. 11 og 19).

Tak

Vi takker fonde, foredragsholdere, forfattere, fotografer, skribenter, såvel interne som eksterne, og vore øvrige samarbejdspartnere for jeres bidrag til, at Modersmål-Selskabet også i 2022 kunne leve op til sit formål om at »virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre« ved at vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne – og ved at formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog. ■

Hvorfor tales der (stadig) dansk i Argentina?

Anna Sofie Hartling, ph.d. i dansk og spansk, forsker hos Dansk Sprognævn

Omtrent 13.000 danskeres udvandring til Argentina i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet har ført til at der endnu i dag er folk der har dansk som (et nedarvet) modersmål i Argentina.

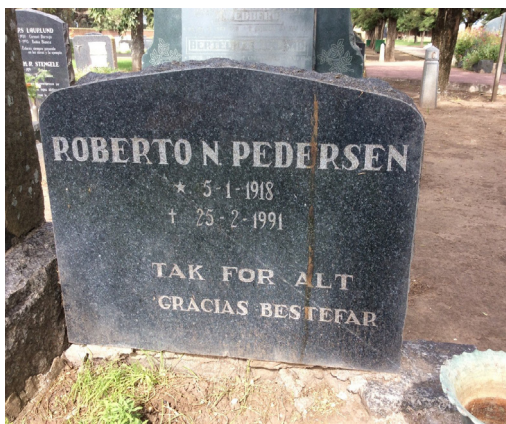
Anna Sofie Hartling, forsker hos Dansk Sprognævn

»Det er en slags modersmål for mig, selvom jeg er født herovre«, sagde en kvinde (født i 1952) som vi interviewede i Argentina i forbindelse med forskningsprojektet *Danske Stemmer i USA og Argentina*. Hun refererede til dansk, som ud fra enhver betragtning ikke bare var en *slags* modersmål for hende, det *var* hendes modersmål – ved siden af spansk. Ved at tage det lille forbehold med ordene *en slags* har hun givetvis ønsket at signalere at hun godt vidste at hendes dansk på nogle punkter adskilte sig fra såkaldt rigsdansk.

Dansk er modersmål for en stadig mindre gruppe udvandreterefterkommere i Argentina. Gruppen bliver mindre da dansk ikke længere overleveres fra generation til generation. På UNESCO's 7-trinsskala for truede sprog kan man dermed placere argen-

tinadansk på trin 2 (hvor 0 er den ultimative sprog-død): »The language is spoken only by grandparents and older generations; while the parent generation may still understand the language, they typically do not speak it to their children«, som definitionen lyder.

Men dansk blev faktisk videregivet meget længere end det normalt er tilfældet for sprog der udvandrer til overvejende monolingvale samfund: Både lingvister og sociologer har beskrevet at udvandreres sprog typisk ikke nedarves længere end til 3. generation, men i Argentina stødte vi på dansktalende der tilhørte 4. og 5. generation. For at finde svar på hvorfor dansk har bestået så længe i Argentina, må man se på den kultur og de samfundsstrukturer der var de bærende i Danmark og Argentina i netop den tidsperiode hvor danskerne udvandrede til Argentina, dvs. især 1880-1930.

Gravsten fra kirkegården i Tres Arroyos

Dansk i både sprog og ånd

Sprog og samfund hænger naturligvis altid nært sammen, i hvert fald hvis man ikke forstår samfund som

en nationalstat, som kun et fåtal af verdens ca. 7.000 sprog har i ryggen, men derimod som et fællesskab eller en 'større gruppe mennesker der bor inden for et afgrænset område og er knyttet sammen gennem organiseret samvær og indbyrdes afhængighed', jf. *Den Danske Ordbog*. En sådan gruppe har typisk et, evt. flere, sprog tilfælles. Når det gælder historien om dansk sprog og samfund i Argentina, har vi mulighed for at nærstudere denne sammenhæng i en ikke så fjern fortid.

»Mange af de dansktalende vi interviewede, fortalte at deres forældre havde den regel at man ved måltiderne i hjemmet eller i det hele taget derhjemme kun måtte tale dansk.«

Naturligvis er svaret på hvordan det lykkedes efterkommerne af udvandrerne i danskersamfundet at fastholde dansk, og hvorfor det lykkedes dem så godt, ikke enkelt. Der er mange faktorer i spil, men der er også nogle meget tydelige overskrifter i historien: Det Argentina som de danske udvandrere (og med dem millioner af udvandrere fra hele Europa) kom til, var et yderst formbart land; det var en ung nation (Argentina blev selvstændigt i 1816) med et endnu svagt statsapparat. Danskerne udvandrede for at skabe sig en bedre tilværelse, ikke for at blive noget andet end danskere. De udvandrede tilmed i en periode hvor grundtvigianismen og dennes ide om danskhed stod stærkt i Danmark. De følte sig anderledes i deres nye land – både religiøst, kulturelt og – i mange årtier – også åndeligt-moralsk, og det er ikke mindst denne følelse af anderledeshed der førte til den høje grad af etnisk institutionalisering (først og fremmest i form af dansk kirke og dansk skole), et tætmasket netværk, koncentreret bosættelse og udbredt endogami. Både som en direkte »bivirkning« af disse faktorer og som et mål i sig selv – som en tydelig markør af den et-

niske identitet – blev man ved med at tale dansk, også til hver ny generation. Ikke mindst endogamien har sikret sprogets beståen: Mange af de dansktalende vi interviewede, fortalte at deres forældre havde den regel at man ved måltiderne i hjemmet eller i det hele taget derhjemme kun måtte tale dansk – en praksis der kun har ladet sig gennemføre fordi begge forældre har kunnet dansk.

Dansk mindesmærke i Tres Arroyos

Argentinadansk

Sprog og samfund hænger også nært sammen på den måde at det samfund og den kultur sproget er neddyppet i, til alle tider afspejles i sproget. Også i den henseende er det let at få øje på hvordan dansk i Argentina er farvet af det omgivende samfund – bl.a. som et resultat af at majoritetens sprog typisk påvirker minoritetens sprog: »[W]here a pair of languages are in close geographic proximity, the minority member will change«, som den canadiske lingvist Shana Poplack konstaterer.

De seneste 100 år har tusindvis af mennesker i Argentina haft dansk som (et nedarvet) modersmål, og som nævnt er der stadig en lille gruppe som har det. Ingen af disse ville imidlertid kunne gå for at være

monolingvalt modersmålstalende danskere, om end man med nogle af danskargentinerne ville skulle tale længere end med andre for at opdage divergenser, altså de punkter hvorpå deres dansk adskiller sig fra monolingvalt modersmålstalende danskeres.

Den danske kirke i Necochea

Mange af forskellighederne kan forklares med indflydelsen fra spansk, og de mest »iørefaldende« af disse forskelligheder finder man indenfor ordforråd og udtale: Mange argentinadansktalende har en argentinsk spansk intonation når de taler dansk.

Desuden kan man ofte bemærke en mere spansk-nær udtale af vokaler på enkeltordsniveau, fx *å*'et i *gågade*: /'go:gæ:ðə/ (lukket og evt. ustødt) fremfor /'go:ʔ.gæ:ðə/. Eftersom spansk har færre forskellige vokallyde end dansk, reduceres antallet af vokallyde i visse tilfælde tilsvarende i argentinadansk. Hvad angår ordforrådet, finder man hos samtlige argentinadansktalende indlån i form af spanske diskursmarkører, dvs. ord der på forskellig vis er med til at strukturere udsagnet/samtalen. Blandt de hyppigste finder man *bueno* 'nå, godt, tjå, hm, altså' og *este* 'øh'.

Men også substantiver indlånes, og de er i høj grad kulturelt betingede lån, især indenfor landbrug og mad. De indlånte substantiver er i vid udstrækning tilpasset morfologisk til dansk, dvs. det er spanske ord med danske endelser, fx *peon* (*peonen*, *peoner* osv.) (fra sp. *peón* '(land)arbejder, daglejer') og *municipalidad*: »der kom de fra municipalitetet og satte den der skilt op« (mand, født 1928) (fra sp. *municipalidad* 'kommune').

Også grammatikken er blevet påvirket af spansk, men i mange tilfælde er det sværere at kortlægge en 1:1-afsmitning på dette område. Visse forandringer vil da også »blot« være resultatet af eksempelvis processeringsvanskeligheder og normusikkerhed hos talende der sjældent anvender sproget, eller de kan slet og ret tilskrives det faktum at sprog forandrer sig over tid.

Selvom argentinadansk som nedarvet sprog gennem generationer øjensynlig ikke har mange leveår tilbage, er der gode grunde til at tro at danskhed som en følelse og som en identitetsskabende faktor og danskhed i form af traditioner og skikke vil overleve længe endnu i Argentina. ■

Anna Sofie Hartling. *Argentinadansk svanesang? En undersøgelse af dansk talt af efterkommere af danske udvandrere til Argentina, med fokus på leksikalsk semantik og acceptabilitet og på verbets stilling i deklarativer med andet end subjekt på første plads*. Ph.d.-afhandling. København: Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet, 2019.

»Rigsdansk er dansk med ridser i«

Anne-Marie Ravn Melvang

Ovenstående citat stammer fra Basil, 4 år, som vokser op på Amager – på synnejysk. Hans far, Modersmål-Skabets leder, cand.mag. i lingvistik Christian Munk, citerede sønnike i sit foredrag på Æ Synnejysk Forenings generalforsamling i Aabenraa den 10. marts.

Den smukke festsal på Folkehjem i Aabenraa summede af feststemt forventning, da generalforsamlingen blev indledt med solæg på tallerkenen og lokalbryg i glassene. At dømme efter den store opbakning til arrangementet, formandens beretning og regnskabsaflæggelsen er Æ Synnejysk Forening et livskraftigt og meget aktivt foretagende med et stort medlemstal og mange gode tiltag med det formål at holde den sønderjyske dialekt i live. I nogle år har man f.eks. afholdt verdensmesterskab i synnejysk med stor succes.

Det kan svare sig at lære æ *sproch*

Efter middagen og den formelle del af generalforsamlingen gik Christian Munk på talerstolen og fortalte om, hvordan han som sjællænder har lært æ *sproch* af sin sønderjyske svigerfamilie, og om sine erfaringer med at lade sine og Charlottes børn vokse op på synnejysk i København. At der på sønderjysk ikke er nogen bløde *d*'er, og at *b* bliver til *f* i slutningen af et ord (*sød* bliver til *søj* (smagen) eller *søjde* (en person), *skib* bliver til *skif*) er forholdsvis nemt at lære, fordi der er en vis konsekvens i »oversættelsesstrukturerne«, men at de rigsdanske ord *lugt*, *loft*, *lavet* og *lavt* udtales ens på sønderjysk, bliver man nødt til at lære ved at lytte og registrere. Hvor Basils far har måttet lægge kræfter og tid i at lære sig æ *sproch* som voksen, får Basil muligheden for at tilegne sig det fra barnsben, men som så mange børn i hans alder er han ikke interesseret i at skille sig ud fra flokken, så han stritter imod og udtaler bevidst de bløde *d*'er for at drille sine forældre. Ubevidst har han dog tilegnet sig så meget sønderjysk, at han undrede sig, da de voksne i børnehaven udtalte *Als* »på en mærkelig måde« (nemlig med stød).

Når man hører Christian fortælle om alle de fonetiske regler, man skal være opmærksom på som sønderjysk-lørner, lyder det næsten, som om han har skullet tilegne sig et helt nyt sprog, og som det for det meste er tilfældet, når man tilegner sig et nyt sprog i et fremmed land, så mødes man også med hjertevarme – og masser af god mad – når man som udefrakommende forsøger at lære sig sønderjydernes modersmål.

Fra venstre: Michael Bach Ipsen, Æ synnejysk forenings formand, Leonore Toft, og Christian & Charlotte Munk. Foto: Ingrid Carlsen

En aften med sønderjysk kultur og historie

Aftenen fortsatte med fællessang fra Æ Synnejysk Sangbogch og optræden ved trioens Marskens Guld, hvis sange bl.a. handlede om skæbner fra 1. verdenskrig, og det blev langt ud på aftenen, før Modersmål-Selskabets udsendinge vendte næserne hjemad, mætte af traditionel sønderjysk mad, dejligt selskab og forrygende underholdning. Jo, sønderjysk lever i bedste velgående. ■

Bornholmsk Ordbog får Modersmål-Prisen 2023

Michael Bach Ipsen

Bornholmsk Ordbog ikke blot anvender, men formidler også, særlig fremragende og over for brede kredse, et klart, udtrykfuldt og varieret sprog.

Efter en ældre ufærdig bornholmsk ordbog ved J.C.S. Espersen (1812-1859) blev det oprindelige ordbogsprojekt sat i gang i 1925 af tre sprogforskere, Th. Teinnæs (1874-1933), P.K. Stibolt (1873-1960) og Aage Rohmann (1895-1982), som allerede dengang fremhævede nødvendigheden af en videnskabelig ordbog for bornholmsk, ligesom for andre dialekter, pga. »den stadige Udviskning af Folkemaalene, der under den moderne Kulturbevægelse finder Sted«.

Op gennem efterkrigstiden gik projektet nærmest i stå. Der var righoldigt materiale i arkivet på Københavns Universitet, men ingen nævneværdig interesse for det, før det blev genoplivet i digital form på initiativ af Alex Speed Kjeldsen i 2018 og lanceret som online-ordbog i marts 2021.

Sproglig folkebevægelse

Bornholmsk Ordbog er et forbilledligt ordbogsprojekt, der rodfæstet i lokalbefolkningen har skabt en hel folkelig bevægelse for at beskrive og bevare dialekten på Bornholm. Ved hjælp af forskningsbevillinger og fondsstøtte, men i endnu højere grad frivilligt arbejde fra over 30 bornholmere under projektleder og redaktør Alex Speed Kjeldsen, er der indsamlet, indtalt, gennemlyttet, korrekturlæst, transskriberet, digitaliseret og dokumenteret enorme mængder data på bornholmsk.

Der foreligger nu en bornholmsk internetordbog med over 25.000 opslagsord (næsten samtlige tillige forsynet med rigsmålsform) fordelt på over 50.000 artikler, der forener 21 bornholmske glossarer i én database, således at man med én søgning kan slå op i dem alle og få et samlet resultat med relevante artikler fra alle glossarer, som indeholder søgeordet.

Endvidere er arbejdet med en række andre ressourcer godt i gang – bl.a. bornholmsksprogede tekster

og en interaktiv bornholmsk grammatik linket til ordbogens database.

Teknologi værner om sproghistorie

Projektet er kommet overraskende langt på ganske kort tid, og der er dermed skabt grundlag for, at egentlig redigering af en ny stort anlagt bornholmsk ordbog udarbejdet på videnskabeligt grundlag kan påbegyndes. Den digitale form gør det ikke blot muligt at publicere løbende, men sikrer også ubegrænset og gratis adgang til stoffet, samtidig med at der f.eks. kan links til andre sprogressourcer og indlæres lydoptagelser.

Kræfterne bag Bornholmsk Ordbog deltager hyppigt i debatten i medierne og giver gennem adskillige avisartikler og radioindslag grundigt indblik i både sprogforskernes »maskinrum« og den bornholmske dialekts historie og særpræg. ■

Prisoverrækkelsen samt foredrag om det bornholmske ordbogsprojekt ved Alex Speed Kjeldsen finder sted fredag den 13. oktober kl. 14 på Københavns Universitet på Amager, Søndre Campus, Karen Blixens Vej 8, 2300 København S. Oplysninger om lokale vil fremgå af september-nummeret af *Sprog & Samfund* og af vores elektroniske nyhedsbrev og hjemmeside.

Kilde: bornholmskordbog.ku.dk

Ny børnebilledbog på bornholmsk

Mina fossta tuzen or på borriijnholmst
(mine første tusind ord på bornholmsk)
udgives af Modersmål-Selskabet
den 12. oktober 2023.

De seneste år har bornholmsk, som ellers stod stærkt, oplevet markant tilbagegang, da de unge taler rigsdansk. Hvis udviklingen skal vendes, kræver det, at børnene får udviklet en sproglig nysgerrighed og får en følelse af stolthed over at tale bornholmsk. Vores nye børnebilledbog kan forhåbentlig tjene som ledsager på den sproglige opdagelsesrejse.

Bornholmsk har tre køn, som i bogen angives med den ubestemte eller bestemte artikel, og bagest i bogen er der en alfabetisk ordliste med alle ordene oversat til rigsdansk.

Bogen er oversat af Alex Speed Kjeldsen fra det bornholmske ordbogsprojekt, og stavningen følger praksis ved *Bornholmsk Ordbog*, som vi støtter med 10 kr. for hvert solgt eksemplar.

Kom til udgivelsen i Pedersker
torsdag den 12. oktober kl. 10:30
på Sydbornholms Privatskole,
Pederskervejen 75, 3720 Aakirkeby!

ISBN 978-87-93708-69-3

Vejl. udsalgspris: 175 kr.

Gennem Modersmål-Selskabet 160 kr.
(gratis fragt for medlemmer)

For hvert solgt eksemplar doneres 10 kr. til
Bornholmsk Ordbog
bornholmskordbog.ku.dk

R-sænkning slår til igen

Rasmus Hayes Andersen, stud.mag. i lingvistik

Resultaterne fra mit bachelorprojekt tyder på at der er en lydforandring i gang blandt unge i Nordsjælland og København, men kan de unge sprogbrugere selv høre det?

Rasmus Hayes Andersen Foto: Privat

Rimer *gryde* på *byde* eller *bøde*? De fleste vil nok intuitivt sige at *gryde* rimer på *byde*, de staves jo begge med *y*. Dog tyder det på at der er en lydudvikling i gang som får *y*'et i *gryde* til at lyde mere som *ø*'et i *bøde*, og som får *i*'et i *grise* til at lyde mere som *e*'et i *tese* end *i*'et i *Thise*. Fænomenet kendes inden for fonetikken som *r-sænkning*, og i mit bachelorprojekt har jeg undersøgt hvordan denne r-sænkning påvirker *i*, *y* og *u* i den variant af dansk der tales af unge i Nordsjælland og København.

Evigt foranderlige sproglyde

Inden for sprogvidenskaben er det en almen kendsgerning at sprog forandrer sig med tiden, og det gælder ikke mindst den lydlige side. F.eks. har man engang udtalt *d*'et i *hund*, men efterhånden er det forstummet. Forstumningen af *d* er langtfra heller den eneste lydforandring der har fundet sted på dansk, og disse mange lydforandringer udgør en stor del af forklaringen på hvorfor dansk lyder så meget anderledes end vores nærmest beslægtede sprog, svensk og

norsk. Det er også i høj grad disse lydforandringer vi har at takke for at det danske skriftsprog i mange tilfælde ikke stemmer overens med hvordan talesproget lyder, bl.a. det stumme *d*. Man kan også se på *a*, som udtales på én måde i *at*, men på en anden måde i *art* og *rat*. Denne uoverensstemmelse mellem skriftsproget og talesproget skyldes også den førnævnte r-sænkning.

Hvad er r-sænkning?

Begrebet r-sænkning dækker over en lydforandring, hvor en vokal får en lavere udtale når den står ved siden af et *r*, ofte i samme stavelse. Her skal »lave-re udtale« ikke forstås som at man udtaler vokalen med lavere lydstyrke, men derimod at tungen, i grove træk, ligger lavere i munden når man udtaler vokalen. Vokaler defineres altså ud fra dimensionen *vokalhøjde*, som har lave vokaler i den ene ende og høje vokaler i den anden. Dimensionen kaldes også af og til *åbningsgrad*, såsom i det internationale fonetiske alfabets vokaldiagram afbildet til højre. I den nomenklatur svarer lave vokaler til åbne vokaler, og høje vokaler svarer til lukkede vokaler.

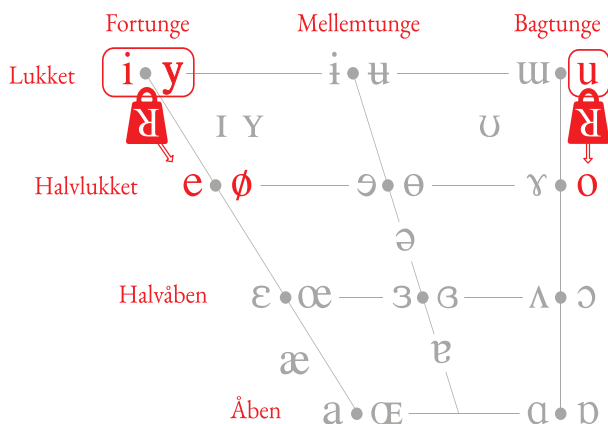
»Inden for sprogvidenskaben er det en almen kendsgerning at sprog forandrer sig med tiden, og det gælder ikke mindst den lydlige side.«

I daglig tale er det helt almindeligt at man udtaler sine vokaler lidt lavere når de står ved siden af *r*. På dansk udtaler man nemlig *r* med tungen temmelig langt tilbage i munden, så i overgangen mellem *r* og en vokal når tungen ikke altid på plads før den går

videre til næste lyd, simpelthen fordi talesproget går så hurtigt. Med tiden kan sådanne »småfejl« blive omfortolket som normen, og så sker der netop en systematisk r-sænkning.

En gammel kending på færde igen

Mange af vokalerne på dansk er allerede påvirket af r-sænkningen, men ifølge hidtidige beskrivelser har *i* og *y* undgået r-sænkningen, og *u* er angiveligt først relativt nyligt blevet påvirket af lydudviklingen. Jeg syntes dog at have hørt mig selv og mine jævnaldrende udtale *i* og *y* mere som *e* og *ø* når de kom efter *r*, og derfor har jeg i mit bachelorprojekt undersøgt hvordan unge fra København og Nordsjælland udtaler *i*, *y* og *u* efter *r*. Jeg optog mine forsøgspartnere mens de indtalte en række ord med de pågældende lyde så jeg kunne lave akustiske målinger på dem, og jeg fik dem til at udfylde et spørgeskema så jeg kunne se hvordan de ville rime forskellige ord med hinanden.

Her ses hvordan /r/ sænker vokalerne. Hvor symboler optræder i par, repræsenterer det til højre en rundet vokal. Bearbejdet udgave af vokalskemaet i det internationale fonetiske alfabet (IPA).

Forsøget

I den første del af forsøget skulle deltagerne indtale ord med *i*, *y* og *u*, både ord hvor de stod efter *r*, såsom *grise*, *gryde* og *brune*, og ord hvor de ikke stod efter *r*, såsom *Thise*, *byde* og *lune*; derudover skulle deltagerne indtale ord med *e*, *ø* og *o*, såsom *tese*, *bøde* og *Lone*. Jeg brugte et lydanalyseprogram til at måle vo-

kalernes *formanter*. Akustisk set består vokaler nemlig af en masse frekvenser, og de kraftigste frekvenser kaldes formanter. Den første formant hænger tæt sammen med hvor højt tungen ligger i munden, så ved at finde førsteformanten kan man se hvor højt i munden en given vokal udtales. Jeg sammenlignede målingerne på tværs af vokaler, hvilket viste at når *i*, *y* og *u* kommer efter *r*, lyder de mere som *e*, *ø* og *o*. Forsøgspersonerne udtalte altså vokalerne i *grise*, *gryde* og *brune* mere som dem i *tese*, *bøde* og *Lone*.

Den anden del af undersøgelsen gav et lidt andet resultat. Her skulle deltagerne udfylde et spørgeskema med spørgsmål såsom »Rimer *gryde* på *byde* eller *bøde*?« Her ville det så vise sig om deltagerens rim-sans stemte overens med deres udtale; for det kunne jo godt være at de udtalte *gryde* med en mere *ø*-agtig lyd, men at de stadig ville rime *gryde* med *byde* frem for med *bøde*. Helt unormalt er det i hvert fald ikke at tale lidt anderledes end hvad man egentlig selv tror.

Det var også sådan det primært forholdt sig for forsøgspartnere; de ville f.eks. hellere rime *grine*, *gryde* og *brune* med *Thise*, *byde* og *lune*, så det tydede på at deltagerne synes at *i*, *y* og *u* lyder ens uanset om de står efter *r* eller ej.

Men rimer *gryde* så på *byde* eller *bøde*?

Undersøgelsen viser altså flere ting. For det første tyder det på at man er begyndt at udtale *i* og *y* lavere når de kommer efter *r*, ligesom det skete for *u* for relativt nylig. Dog viser undersøgelsen også at der ikke altid er overensstemmelse mellem den måde man tror man udtaler et ord på, og den måde man rent faktisk udtaler ordet på. Jeg indledte artiklen med at spørge om *gryde* rimer på *byde* eller *bøde*, og hvis man ser på målingerne, ville svaret nok være at *gryde* rimer på *bøde*; dog, hvis man spørger de danske sprogbrugere, vil de tilsyneladende være mere tilbøjelige til at sige at *gryde* rimer på *byde*. Tiden vil vise om denne lydudvikling bliver den nye norm for dansk udtale, eller om den, så at sige, går i sig selv. Én ting er i hvert fald sikkert: Det danske sprog har altid været under forandring, og r-sænkningen af *i*, *y* og *u* er et bevis på at det danske sprogs foranderlige natur lever i bedste velgående. ■

Foredrag og fællessang for modersmålet

Christian Munk

Den internationale modersmålsdag blev i 2023 markeret med et foredrag af Bertel Haarder på Roskilde Hovedbibliotek, hvor han talte om mundtlighed i skolen og indbyrdes forståelse i Norden.

Det var med fællessang og forfriskninger til ganen, at Modersmål-Selskabet fejrede Den internationale modersmålsdag på Roskilde Hovedbibliotek den 21. februar i år. Bertel Haarder trak på sin store ministererfaring, da han fortalte anekdoter om sproget i folkeskolen, folkekirken og det nordiske samarbejde.

Bertel Haarder taler med en tilhører.

Modersmålet er mere end et kommunikationsredskab. Det er en stor del af et folks kultur og identitet, og det er dét, vi fejrer på modersmålsdagen. Heldigvis er der stadig stor mangfoldighed i verdens sprog, og de er ikke blevet fortrængt af et neutralt kunst-sprog som esperanto.

Nordisk fællesforståelse

Den internationale kommunikation er vigtig – især blandt nabolande – og derfor begræder Haarder, at de ca. 27 mio. mennesker, der bor i Norden, får sværere og sværere ved at forstå hinanden uden at tage et udefrakommende fremmedsprog som engelsk i brug.

Der gøres alt for lidt i folkeskolen, for at eleverne skal kunne forstå de øvrige nordiske sprog, mener

Haarder. Med den teknologiske udvikling er det ellers blevet meget nemmere f.eks. at have en ven-skabsklasse i et andet land. Men det er stadig forbeholdt de få.

Ifølge Haarder er det bedste, der er sket for nabo-landenes fællesforståelse i nyere tid, at NRK i 2015-2017 sendte tv-serien *Skam*, som blev en succes ud over alle (lande-)grænser og i et snuptag lærte hele Nordens teenagere norsk. Så nemt er det at genvinde den sproglige førlighed.

Mundtlighed og folkemøde

Haarder efterlyser også mere mundtlighed i skolen såvel som i politik. Da han i 2010 var til Almédalsveckan i Visby på Gotland, blev han inspireret af de eminent gode svenske taler til at indføre et lignende folkemøde i Danmark, som blev afholdt for første gang i 2011 i Allinge på Bornholm.

Men de danske taler var en lidelse at lægge øre til. Der er få, der kan holde taler ligesom f.eks. Erhard Jakobsen, som stadig citeres for at sige »Vi lover intet – til gengæld holder vi, hvad vi lover.«

Diskussion

Bertel Haarder rundede af med at sige, at hvis Modersmål-Selskabet kunne mangedoble sine aktiviteter, ville det være en berigelse for vores danske kultur, og det ville løfte sproget. Derefter lagde han op til spørgsmål og diskussion, hvilket blev taget godt imod, og publikum havde flere spørgsmål, end der var tid til at besvare.

Derfor opfordrede han tilhørerne til at sende evt. spørgsmål til Modersmål-Selskabet, hvorefter han ville besvare dem skriftligt. Trine Elisabeth Hyllested tog Haarder på ordet og sendte os tre spørgsmål:

1. Jeg er ikke enig med dig i, at vi mangler mundtlighed i vores samfund, men kun ud fra min egen erfaring. I min folkeskoletid i 1960-70 foregik alt på skrift. I min datters skole i 1990'erne var der masser af fremlæggelser. De lærerstuderende, jeg har undervist det meste af mit arbejdsliv, blev trænet i mundtlig formidling i alle fag. Godt nok skar politikerne undervisning i faget retorik væk, men så trænede vi dem på andre måder. Ud fra et politikerspares- og nedskæringssynspunkt kan jeg sagtens forstå kritikken af de mange mundtlige eksaminer i folkeskolen. Imidlertid vil jeg spørge dig, om du ikke kan se en pædagogisk kvalitet i at evaluere folkeskoleelever på en anden måde? Jeg tænker, at de folkeskoleelever, der skræmmes af en skriftlig, mere akademisk form, kan få en chance for at vise, hvad de kan på nogle andre områder?

2. Du siger, at vi ikke er dygtige nok til mundtlighed i Danmark. Hvad mener du om rap-traditionen, hvor en helt anden mundtlighed kommer til syne? Og også nogle andre formidlere?

3. Hvad tænker du om alle de sangskrivnings- og lyrikhold, der opstår på højskolerne lige nu? Er det ikke en træning af mundtlig formidling?

Venlig hilsen

Trine Elisabeth Hyllested, ph.d., konsulent

Bertel Haarder svarer:

Kære Trine Elisabeth Hyllested

Jeg påpegede den overdrevne brug af mundtlige eksaminer, som er særegen for Danmark. Der er naturligvis fordele ved det, men det beslægtlægger megen tid og gør nogle elever unødigt nervøse.

Og så nævnte jeg den svage danske taler-tradition, som er grunden til, at jeg er engageret i »Danske Taler«, hvor vi samler og registrerer gode taler, uddelel taler-priser – senest til Dronningen og en lærling (ham med lærlingeoprøret). Jeg sammenlignede med

Modersmålet til fællessang med Grundtvigs *Kærlighed til fædrelandet*

Illustration: Bjørn Z. Simonsen

den langt stærkere talekunst i Sverige, UK og USA.

Sangskrivning kan jeg tale med om – næsten 400 er det blevet til (de 88 kan findes i bogen *Bertels Bedste*) – og her er der en særlig stærk dansk tradition i forlængelse af højskolesangtraditionen. Jeg har også selv hvert år fremsagt en »folkatings-rap« i P4 Sjælland i forbindelse med Folketingets åbning.

Med venlig hilsen

Bertel ■

Dialekter er også kulturhistorie

Torben Arboe, Peter Skautrup Centret, Aarhus Universitet

Kulturpåvirkninger fra nær og fjern har sat sig tydelige spor i både rigsdansk og dialekterne, ikke mindst i jyske betegnelser for landbrugs-, køkken- og øvrige redskaber.

Mange har beskæftiget sig med sammenhængen mellem sprog, dialekter og kultur. Faktisk hed Peter Skautrup Centret fra begyndelsen i 1932 Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, og dette skulle behandle både de

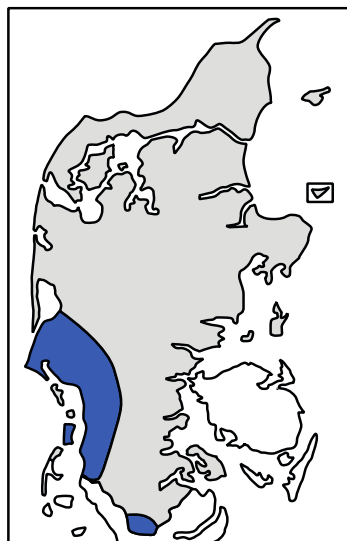
jyske dialekter og den jyske kultur, som den blev formidlet bl.a. på museer og i artikler i instituttets tidskrift, *Sprog og Kultur*, der udkom fra 1932 til 1978, i alt 28 bind.

Tidlig påvirkning fra nedertysk

Kulturpåvirkninger kom tidligere især sydfra, og i middelalderen ca. 1100-1500 spillede nedertysk (nordtysk) en stor rolle på grund af hansestædernes dominerende rolle i handelen med landene ved Østersøen, Kattegat og videre nordpå. Det gav dengang bl.a. mange betegnelser for redskaber til forskellige håndværk, i dansk fx *bil* ('bredøkse'), *bolt*, *fork*, *fusthammer* (jf. tysk *Faust*), *høvl*, *kegle*, *perse* ('presse'), *segl*, *spiger* og *sperhage*. Flere af disse ord er velkendte i jysk; men her optræder også helt specielle ord, fx vedrørende måder at skærpe leer på.

Man kunne således *hå-r* ('hare') en le ved at banke æggen tynd med en spids hammer, et ord, der kunne tænkes at være en udtale af verbet *hærde*. Men det giver lydudviklinger for dette ord ikke mulighed for; der er i stedet ifølge *Jysk Ordbog* tale om et lån fra middelnedertysk *haren* med netop denne betydning. I betegnelsen *haretøj* for redskaberne til arbejdet er også sidsteledet *tøj* et indlån fra nedertysk; men *harehammer* og *harestede* (den tilhørende lille ambolt)

har nordisk sidsteled. I den tilsvarende ambolt-betegnelse *haresped*, der har været udbredt i vest- og sønderjysk (kort 1), er derimod hele sammensætningen indlånt fra middelnedertysk *harspet*.

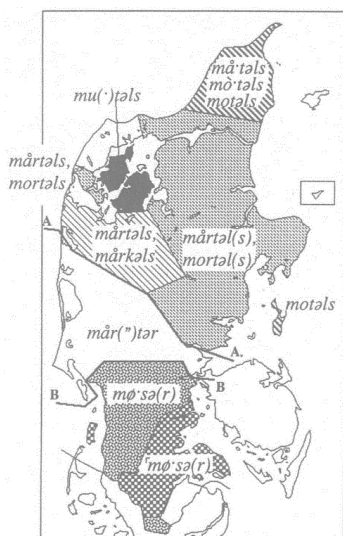
Kort 1.
Områder for
haresped.

Man må altså se nøje på leddene i de enkelte sammensætninger; man kan ikke gå ud fra, at alle er indlån fra middelnedertysk. Ordene hører sammen med forskellige arbejdsstillinger: siddende ved *harestede*, skråt liggende ved *haresped*.

Nedertysk og fransk

Går vi fra udendørs til indendørs redskaber, kan som indlån fra middelnedertysk nævnes dels den generelle betegnelse *køkkentøj*, dels betegnelser for enkeltting som *krus*, *kurv*, *tallerken*, *tragt* og *balje*, desuden et senere indlån *dørslag* ('si, sigte'), i middelnedertysk *dorchslag* (førsteledet jf. tysk *durch*). Mere speciel er *kasserolle/kastrol*, hvor sideformen med epentetisk

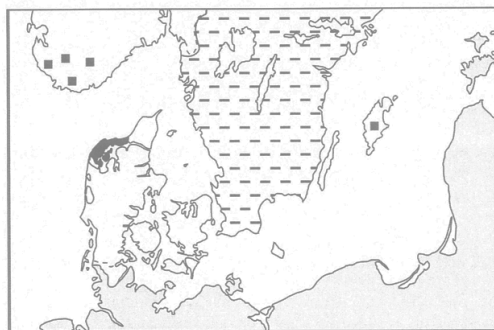
-t- kommer fra Nordfrankrig (Picardie) og i fransk blev betragtet som for afvigende og dialektal. Alligevel fandt den vej til nedertysk, blev almindelig dér, og derfra videre i jyske dialekter – og i svensk: Det rigssvenske ord er *kastrull*! Fra køkkenregionerne kan videre nævnes betegnelsen *morter*, der har særlige udviklinger i nørrejysk; ordet stammer fra latin *mortarium*, egentlig samme ord som i våbenbetegnelsen *mortér*. Som betegnelse for et køkkenredskab er ordet indlånt via nedertysk og har i jysk en (dis-simileret) sideform *mortel*, der igen har en sideform med -s, *mortels*, måske dannet i analogi til endelsen -else i ord som *lukkelse*. Igen er forholdene anderledes i svensk. Her er formen med -l-, *mortel*, den almindelige. I sønderjysk er tilsvarende indlånt formen *måser* fra middelnedertysk; det svarer til den højtyske form *Mörser*, som kommer fra oldhøjtysk *morsari*, der er en forvansket form af latin *mortarium*. De jyske udtalevarianter af *morter* og *måser* vises på kort 2.

Kort 2.
Områder for
morter, *mortel(s)*
og *måser*.

Anderledes forholder det sig med et andet ord fra køkkenafdelingen indlånt sydfra, nemlig *sylt* i betydningen 'syltetøj'. Også dette ord stammer fra nedertysk, hvor det egentlig betegner 'at salte, at konservere med salt', men desuden er kommet til at betyde 'konservere med sukker'. Det er med sikkerhed registreret på Gotland og måske derfra i svensk rigsmål,

men ikke i dialekterne. I Danmark er det velkendt i nordvestjysk om brug af sukker i konserveringen, og det findes stedvis i det sydvestlige Norge, muligvis kommet dertil via den omfattende handel med Nordvestjylland over Skagerrak, den såkaldte skudehandel i 1800-tallet og tidligere.

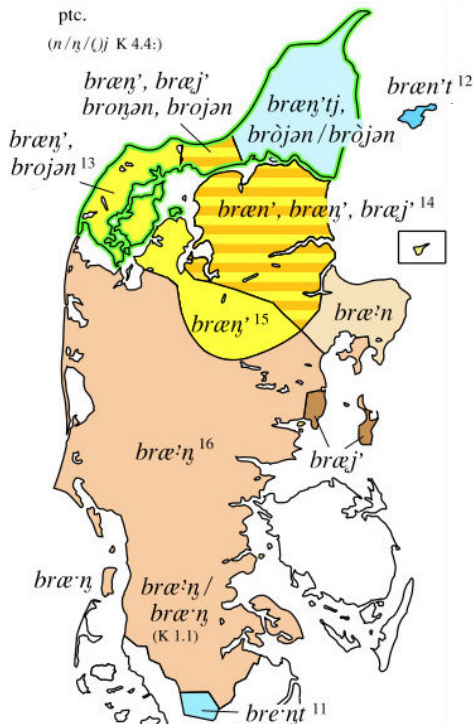
Kort 3. Udbredelse af *sylt* som betegnelse for 'syltetøj'.

Forbindelse tilbage til vestnordisk

I jyske dialekter findes også spor af ældgamle sproglige og kulturelle forbindelser nordpå, med nordiske sprog, hvilket bøjningsformer af verbet *brænde* overbevisende demonstrerer. Dette verbum kan stadig bøjes stærkt i Nordjylland: *brand* – *brunden* parallelt med vestnordisk/oldislandsk *brann* – *brunnin*, nu dog ved siden af svag bøjning: *brændte* – *brændt*. Det vises for participiumsformen på kort 4, som jeg tidligere har udarbejdet til *Jysk Ordbog*; se formen *brojen* på kort 4, s. 18.

Rigsdansk og engelsk i dialekterne nu

I sidste halvdel af 1900-tallet indoptager dialekterne flere ord fra rigsdansk, hvad der fx ses i Niels Hausgaards sange med vendsysselsk, nordjysk dialekt. I *Hvem bestemmer?* (1978) ses linjen: »gammel og ung, ja selv spædbørn får stress«, hvor det fra engelsk indlånte ord *stress* indgår på linje med andre ord med dialektal eller regional udtale. Dernæst kommer en forsmag på globaliseringen, før dette ord blev moderne: »Vor bil den er tysk og vort fjernsyn japansk / og det, vi kan se deri, det er amerikansk«.

Kort 4.
Participium-former af *brænde*, v. i *Jysk Ordbog*, svarende til *brændt*. Med -j- angives en nasaleret udtale af -nd-, jf. atlaskort K 4.4 i *Jysk Ordbog*.

En tilstand eller udvikling med påvirkning fra udenlandske kulturprodukter, der påkalder sig en vis reservation, hovedrysten: »hvordan er vi kommet så tosset af sted«, hvor er det danske blevet af i denne udvikling. I en anden sang drøftes, om vi skal have det moderne fænomen atomkraft (eller *antom*-kraft, som Hausgaard drillende lader deltagerne sige), og det mener man »ikke, at der kan være tvivl om, at vi skal«, men: »værket skal ligge på Sjælland, har vi tænkt / eller Fyn, henne i den østre ende«, altså ikke i Vendsyssel. På ironisk vis siges dermed: »ikke i min baghave«, måske påvirket af engelsk »not in my backyard« (NIMBY).

Også andre sangere fra Vendsyssel inddrager på den tid nye ord fra rigsdansk og engelsk, bl.a. Ib Grønbech i sangen *Hvorfor må jeg ikke få Beatles-hår*, og den engelske sang med det italienske omkvæd »Una paloma blanca« (1975) blev i Vendsyssel til *Kuen (kone)*, *vil du med til banko* (Slåbrock Band 1977-78).

I nyere tid bliver også rigsdanske ord medtaget i dialektale/regionale ordbøger. I *Morsingbo-ordbog*

(2015) er således anvendt Retskrivningsordbogen 1957 som udgangspunkt. Ved mange ord noteres blot: »udtales på almindelig dansk«; men der anføres dialektal udtale ved de fleste, fx *æ dådøkke* ('dådyrene'), hvor der ses såkaldt klusilspring (klusilparasit): en *k*-lyd sidst i vokaludtalen.

I den ligeledes nordjyske *Han Herred Ordsamling* (2022) har en gennemgang af *Nudansk Ordbog* (1990 eller senere) dannet grundlag for udvælgelsen af ordene. Her er yngre eller nutidige ord som *lys-år*, *rumskib* medtaget, men ikke fx *astronom*, *atomkraft*, *raket*, *revision*. Nogle ord får bemærkninger om sprogbrugen, fx betegnes *attrå* som et for stærkt udtryk, »anvendes ej« i *Han Herred*. Mange af de anførte ord findes ikke direkte i egnessproget, men får bemærkningen: »omskr. t.« = omskrives til, fx *sammenhørende*: »omskr. t. *noget som hører sammen/sammel*«, hvor den dialektale udtale ses efter skråstregen. Desuden ses mange rigsdanske ord, som man ikke vil forvente i en dialektal ordsamling, fx *grundled*, *grundlovstridig*, *grundløn*, ord vedr. grammatik, jura og overenskomststof. Men disse og andre rigsmålsord indgår i det, som ifølge forfattergruppen bag bogen hører til i det nuværende *egnessprog* i landsdelen, og er derfor medtaget. Af andre særtræk kan nævnes, at man ved *grundmure* faktisk får en lille leksikonartikel om de historiske forhold, og under *grundskud* nævnes sammenhængen med krigsskibe, et ord, der også har fået en selvstændig lille artikel. De fleste af ordene er forsynet med omhyggelige udtaleangivelser, der viser de dialektale forskelle i ordsamlingens/ordbogens tre hovedområder.

Ordforråd afspejler kulturhistorie

»Kulturer og kultursprog påvirker og påvirkes, og det danske ordforråd afspejler det danske folks kulturhistorie, både den materielle og den åndelige. Man kan derfor så at sige foretage arkæologiske udgravninger i sproget og afdække dets kulturlag«, skriver Erik Hansen og Jørn Lund i *Kulturens gesandter* (1994). Det er denne type sproglig undersøgelse, til dels arkæologisk, jeg her har givet nogle eksempler på vedrørende påvirkninger på dialekterne fra andre sprog og kulturer. ■

Ny børnebilledbog på vestjysk

Mi føst tuwsen uuor o væstjysk (mine første tusind ord på vestjysk) udgives af Modersmål-Selskabet den 27. oktober 2023.

Hvis vi gerne vil bevare vestjysk, er det vigtigt, at vi også taler det med vores børn, ellers forsvinder det. Børnebilledbogen på vestjysk er oversat af Marc Daniel Skibsted Volhardt og baseret på sproget omkring Vinderup, som ligger i Holstebro Kommune på grænsen mellem flere forskellige dialektområder. Læserne vil derfor kunne opleve, at en stavemåde eller et ordvalg ikke stemmer overens med deres eget sprog. Dette er uundgåeligt, når man arbejder med dialekter – og heldigvis, for det betyder jo, at der stadig findes en dialektrigdom derude.

I manglen på en standardiseret vestjysk ortografi har Volhardt gennem flere år udviklet et system, der udgør et kompromis mellem kendte stavemåder fra rigsdansk, samtidig med at dialekten gengives så tro mod sit eget lyd- og bøjningssystem som muligt. Vestjysk har nemlig både lyde og stødplaceringer, som man ikke finder i rigsdansk.

Kom til udgivelsen i Ryde
fredag den 27. oktober kl. 10:30
på Margrethe Reetz Skolen,
Skolevænget 14, 7830 Vinderup!

ISBN 978-87-93708-68-6
Vejl. udsalgspris: 159 kr.
Gennem Modersmål-Selskabet 150 kr.
(gratis fragt for medlemmer)

Vind *Mina fossta tuzen or på borrijnholmst*, som udkommer den 12. oktober i ...

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Hele den løste krydsogtværs skal være os i hænde senest den 20. august 2023 på **ic@modersmaalselskabet.dk** eller Ingrid Carlsen, Skovvænget 20, 2.th., 6100 Haderslev.

		2023/2	KYSTBY TONE SVAMP		SLAGS	ALSACE																																																																																				
		NERVE- BANER		5	FOR- HIPPET																																																																																					
		SLEM																																																																																								
		FOR- BINDELSE		TAL																																																																																						
ILT	↓	F I S K		FÅRE- KOPPER	MUGNER																																																																																					
		3		EL																																																																																						
SKÅRET OP			TONE	TRÆER	8																																																																																					
SPIDS				FJERNE																																																																																						
BØRN- HOLMSK BY	9		TOYOTA			6																																																																																				
NØRRE			30 DAGE		DANSK FLY																																																																																					
BRINT		REPRI- MANDE	RYGE		FØRST																																																																																					
FRANKRIG		STOF	1																																																																																							
STEN		4																																																																																								
LUK																																																																																										
RUMMÅL			BØG																																																																																							
			TO ENS																																																																																							
BRAS	7																																																																																									
INDRE				2																																																																																						
		<table border="1"> <tr><td>G</td><td>R</td><td>A</td><td>P</td><td>P</td><td>A</td></tr> <tr><td>O</td><td>L</td><td>S</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>F</td><td>I</td><td>M</td><td>S</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>V</td><td>A</td><td>D</td><td>A</td><td>A</td><td>I</td></tr> <tr><td>E</td><td>R</td><td>S</td><td>K</td><td>O</td><td>R</td></tr> <tr><td>Y</td><td>N</td><td>K</td><td>E</td><td>L</td><td>I</td></tr> <tr><td>D</td><td>A</td><td>N</td><td>E</td><td>R</td><td>E</td></tr> <tr><td>E</td><td>N</td><td>T</td><td>P</td><td>K</td><td>Ø</td></tr> <tr><td>A</td><td>L</td><td>S</td><td>L</td><td>A</td><td>N</td></tr> <tr><td>B</td><td>A</td><td>S</td><td>A</td><td>L</td><td>S</td></tr> <tr><td>P</td><td>O</td><td>S</td><td>T</td><td>E</td><td>T</td></tr> <tr><td>M</td><td>O</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>Å</td><td>E</td><td>R</td><td>N</td><td>E</td><td></td></tr> <tr><td>L</td><td>E</td><td>M</td><td>U</td><td>R</td><td></td></tr> </table>					G	R	A	P	P	A	O	L	S				F	I	M	S			V	A	D	A	A	I	E	R	S	K	O	R	Y	N	K	E	L	I	D	A	N	E	R	E	E	N	T	P	K	Ø	A	L	S	L	A	N	B	A	S	A	L	S	P	O	S	T	E	T	M	O					Å	E	R	N	E		L	E	M	U	R	
G	R	A	P	P	A																																																																																					
O	L	S																																																																																								
F	I	M	S																																																																																							
V	A	D	A	A	I																																																																																					
E	R	S	K	O	R																																																																																					
Y	N	K	E	L	I																																																																																					
D	A	N	E	R	E																																																																																					
E	N	T	P	K	Ø																																																																																					
A	L	S	L	A	N																																																																																					
B	A	S	A	L	S																																																																																					
P	O	S	T	E	T																																																																																					
M	O																																																																																									
Å	E	R	N	E																																																																																						
L	E	M	U	R																																																																																						

Afsender: Sprog & Samfund, Melvangvej 13, Askov, 6600 Vejle

Vinder af nr. 2023/1: Djamila Honoré, Kastrup